

I LIVETS TJÄNST

HON ÄR SOM MOR FÖR EN HEL BYGD

Av THEA OLJELUND

Foto: ROLAND ANDERSSON

★ Distriktssköterskans vidsträckt arbetsfält kräver i sig självt ett dagsverke som många skulle finna allt för påfrestande. Syster Sigrid måste hinna med mer än så: hon ska också vara maka och mor.

★ Hon har inte läkarens befogenhet men hennes närvaro ger trygghet och lugn åt 3.000 människor i en isolerad bygd.

Hon har lagt bort titlarna med hela sitt Värmlandsdistrikt. Litet över 3.000 människor från Gunnarskog i söder till Bogen vid norska gränsen är hennes personliga vänner. De talar om henne som *syster Sigrid*, men när hon parkerat sin folkvagn på gårdstunet och tittar in med sin väska i stugorna, då är hon bara Sigrid rätt och slätt.

För mer än 3.000 människor betyder hon trygghet och lugn när sjukdom eller olycka våldgästar hemmen. Alla vet att syster Sigrid inte skyr några ansträngningar eller mödor när det gäller. Har hon sagt att hon kommer, då kan man lita på det även om det råkar vara snöstorm eller oframkomliga vägar, om det så är mitt i natten eller helg.

Men ibland när man kokat kaffe till syster i stugorna så undrar man: Hur hinner hon med allting?

Syster Sigrid har det största och besvärligaste distriktet i Värmland. Hon har familj och en liten son, hon har sitt hem att sköta vid sidan om. Och hon får mera sällan besök på sin mottagning, hon måste i allmänhet själv ge sig i väg ut på smala, krokiga och ibland av tjallossning eller höstregn totalt oframkomliga vägar.

Mellan klockan nio och tio ringer telefonen stup i ett i mottagningsrummet i syster Sigrids villa. Det röda fasadtegelhuset ligger högt på en sluttning i Tobo, några kilometer från Gunnarskog. För nio år sedan kom svster Sigrid som vikarie-rande distriktssköterska till platsen. Hon hade sitt föräldrahem i Kil och ville gärna vara så nära hemtrakten som möjligt. När vikariatet gick ut hade syster Sigrid inte bara lärt sig trivas med befolkningen i allmänhet utan också alldeles särskilt med en av dem, lantbrukare Karl Erik Norrby. Det är egentligen hans förtjänst att syster Sigrid har stannat kvar. Och nu försöker de båda hjälpas åt att sköta hem och barn, lantbruk och distrikt.

Den ende som inte är riktigt nöjd med

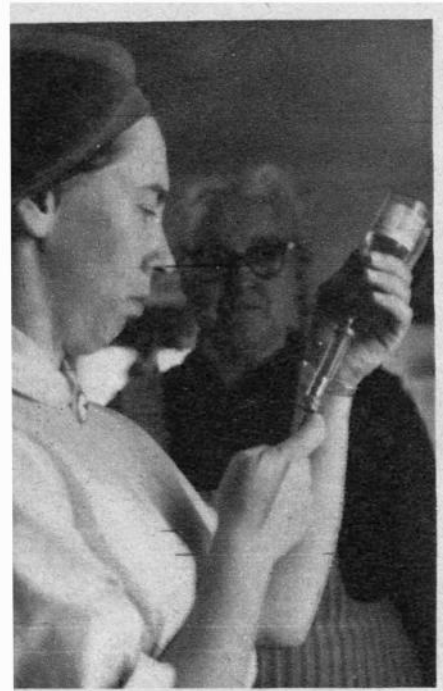
syster Sigrids arbete är *Anders*, halvtannat år gammal. Han håller i mamma och gråter när mamma tar på sig uniformen för att ge sig i väg ut. Han vill ha sin mamma

hemma och han sätter in all sin energi för att få igenom sin vilja. Och mamma slits mellan arbete och hem, men därför har hon också organiserat sin dag så att hon alltid skall ha tid för familjen när kvällen kommer.

Syster Sigrid tittar på sina anteckningar innan hon startar bilen. Enskilda sjukbesök, skolbesök och inskrivning av spädbarn står på programmet. Syster Sigrid lägger upp resan så att de sammanlagda milen ska bli så få som möjligt, men mellan tio och femton mil blir det mest varje dag.

Hon känner vägarna utan och innan och folkvagnen klättrar uppför backarna eller slirar i rullgruset så att dammet yr om bakhjulen.

— Här nere bor en 87-årig patient, säger syster och växlar ner till tvåan när bilen skakar och hoppar nerför en kullerstensbacke till ett idylliskt rött hus vid älven. I våras blev hon sjuk i läppcancer och släktingarna kallade på mig. De kunde inte få i väg Marta — som den gamla heter — till Göteborg och Jubileumskliniken på Sahlgrenska sjukhuset där hon skulle behandlas. Jag fick uppdraget att tala med Marta. Och hur det var så blev den gamla riktigt piggt på att få åka bil hela vägen. Tåget har så dåliga förbindelser att man får vänta i timtal på ombyten vid stationerna. Vi kom i väg och Marta tyckte att det var ett riktigt äventyr. Hon trivdes på Sahlgrenska sjukhuset och fick behandlingar så att hon blev mycket bättre. När hon så småningom skulle hem igen så ville hon prompt åka bil. Och trots sina 87 år och trots det att

Första besöket för dagen: fru Hanna Jonsson skall ha en dos B-vitaminer av syster Sigrid.

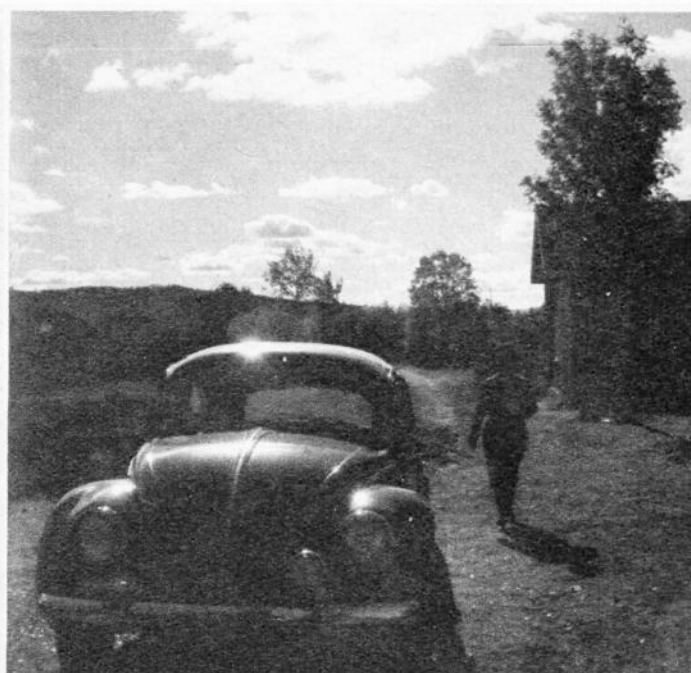
hon legat till sängs och borde varit trött, så var hon mycket pigare än både släktingen som körde bilen och jag. Jag höll på att somna gång på gång under den långa resan, men Marta skulle titta på allting under vägen och var lika glatt nyfiken som ett barn på julafton.

Syster Sigrid pratar en stund

I Nordsjöbrukets skola får fjärdeklassarna tuberkulinprov. Syster Sigrid granskar resultaten och är nöjd. Skolhälsovården tar en stor del av tiden då distriktet har ett flertal folkskolor.

Lilla Kerstin är tio dagar och vägs av syster Sigrid. Kerstin var dagens yngsta lilla patient.

Till Johan och Marta Jonsson tittade syster också in. Marta, 87 år, var glad att få hälsa syster välkommen.

Ett tjugotal besök hinner syster Sigrid med om dagen. När hon kommer hem på kvällen måste hon först föra journaler innan hon känner sig fri.

med Marta och kan konstatera att cancer håller på att läka ut.

— Det är ganska många cancerfall i distriktet, fortsätter hon då bilen mödosamt kränger i de djupa hjulspåren upp mot ländsvägen igen. Ett av de första fallen jag fick sköta här var just ett svårt fall av cancer i magen. Distriktsläkaren bor i Arvika och har två stora distrikt att sköta, därför blir det oftast till mig som folk kommer och sedan får jag hjälpa till sedan doktorn sagt vad som skall göras. I detta fall gällde det en mamma till fem barn. Hennes fall var hopplöst och såväl jag som familjen visste att hon kunde leva högst en månad.

Det var ingen idé att ta in henne på sjukhus, där vill de bara bereda plats för människor som kan bli friska. Hon skulle vårdas hemma efter läkarens ordinationer. Det gällde egentligen bara att göra slutet så lätt som möjligt för henne. Hon bodde långt upp i skogen och sönerna hade skaffat en gammal bil för att kunna hämta mig. Jag hade ingen egen bil på den tiden. Varje morgon och kväll hämtade de mig för att jag skulle ge deras mor en morfinspruta. Bilen orkade inte med backarna utan motorn kokade i ett kör. Pojkarna hade alltid med sig en kruka med vatten som de fyllde på i kylaren varannan kilome-

ter. Det tog tid varje gång, men det var nödvändigt att göra de dagliga resorna. Pojkarna skötte också hemmet och hjälptes åt att sköta modern. De var otroligt duktiga och höll humöret uppe hela tiden. De har också klarat sig bra sedan de blev ensamma.

Syster Sigrid har något att berätta om nästan varje bit av vägen.

— Här satt jag i tre timmar och väntade på stranden, visar hon på ett parti av en sjö. En liten pojke hade drunknat och medan man draggade i sjön så kunde jag bara sitta och vänta. Det är så mycket man tänker på sådana gånger. På föräldrarna som i stum

Syster Sigrid Norrby är dagligen ute på tjänstgöring i sitt Värmlandsdistrikt som är sju mil långt och cirka tre mil brett. Hon är van att ta sig fram på oländiga vägar i nästan vilket väglag som helst. Överallt är hon varmt välkommen och hon är du med hela bygden.

Barnavården hör till det som syster Sigrid tycker är roligast. Det är hennes uppgift att ge nyblivna mammor tips och råd.

sorg tittar ut över en spegelblank yta och vet att någonstans där nere finns deras lille grabb som bara för någon timme sedan glad i hågen gav sig ut för att meta abborre. Man tänker på hur orättvist livet är som ger så rikt och sedan tar så grymt och oförbrett. Man kan ingenting säga som verkligen ger tröst, man blir så liten och enkel inför dödens brutala fakta.

Vid en stuga stannar syster Sigrid och tittar efter om någon är hemma. Hon har egentligen inget ärende, hon vill bara veta hur en före detta patient har det. Men i dag har hon otur, familjen är borta.

— Jag tror nog att det är bra nu, säger hon. Men det var ett otäckt tillbud. Kvinnan som bor här skulle plocka prästkragar på en äng och kröp under taggtråden. Hon såg att det gick kor på ängen men visste inte att en kullko — en utan horn — var folkilsken. Här är man så van vid djur att man inte tänker på något sådant. Kon gick emot henne

och hon trodde att kon bara var nyfiken. Men rätt som det var stängade kon omkull henne och sedan fick hon en så hård törn i ryggen att hon trodde ryggraden knäckts. Hon låg som paralyserad men kon fortsatte att stänga henne mot marken. Om inte en annan ko kommit fram och vänt bort det folkilskena djurets uppmärksamhet hade hon säkert blivit ihjälstängad. Hon lyckades rulla i väg under taggtråden och skrek på hjälp. Hon var så misshandlad att hon förlorade medvetandet i ambulansen och blev sedan sjukskriven i över tre månader. Det är livsfarligt med ilskena djur, men det finns ingen lag som säger att man måste göra sig av med dem. Så kon finns kvar fast numera vet alla att den är farlig. Gudske-lov så sprider sig sådana händelser snabbt och effektivt på landsbygden.

Syster Sigrid kan åka tio mil bara för att ge en spruta B-vitaminer. Tre gånger i veckan skall Johan på Frälset vid norska gränsen ha sin spruta och syster Sigrid tar sig dit på nybyggarvägar

som delvis är nylagda med mjuk sand men delvis bara en väggkropp av sten och trädrötter. Långsamt men säkert knagglar sig den lilla bilen i väg genom storskogen så långt det går — sedan promenerar syster Sigrid den sista sträckan.

Man får inte bara vara sjuksköterska, säger hon sedan hon vänt bilen igen. Man får också åtskilliga andra uppdrag. För en tid sedan blev det tal om skyddsuppföstran för två flickor eftersom modern gett sig i väg från hemmet och fadern inte kunde klara det. Flickorna var i tonåren och det var inte roligt att söka upp dem och tala med dem. De var så rara båda två att jag absolut inte kan förstå varför de skulle bli lämnade av mamman. Mamman skrev på papperen om skyddsuppföstran och flickorna fick resa till ett hem. Häromdagen fick jag brev ifrån dem. De trivdes utmärkt och tyckte att de aldrig haft det så bra. De hade fått kläder som andra tonåringar, de hade rena sängar och nya kamrater. Allt var

bra, men i slutet av brevet fanns en rad om att de trots allt saknade sin mamma.

Till syster Sigrid vänder man sig med personliga problem. I en glesbebyggelse är isoleringen påtvingad och för många unga mammor och husmödrar blir det nervöst och deprimerande att få vistas — som de tycker — vid sidan om livet. De vill ha kontakt med yttervärlden och inte bara läsa i tidningarna vad som rör sig i tiden. Syster Sigrid vet att en pratstund då och då kan vara den medicin som behövs i sådana fall och hon tar gärna in det på programmet när tiden tillåter.

Ett tjugotal ställen hinner syster Sigrid besöka innan det blir dags att vända hemåt igen. Ett efter ett har hon då strukit dagsprogrammets punkter. I Nordsjöbrukets skola visade fjärdeklarsarna upp positivt resultat efter tuberkulinsalva. I ett skogshemman vid norska gränsen blev en tio dagar ung medborgare omsorgsfullt vägd och inskriven i

folkbokföringen. I andra hem har syster Sigrid gett B-vitamininjektioner eller tabletter, förhört sig om hälsa och sjukdom, pratat torka och regn med husfäder eller barn och kakbak med husmödrar. Överallt har hon varit lika varmt välkommen och respekterad. Om hon ville skulle hon kunna dricka minst tjugo koppar kaffe om dagen, men syster Sigrid har lärt sig konsten att tacka nej till all extraförplägnad utan att för den skull synas ovänlig.

Det är en lång arbetsdag och bilens vägmätare lägger mil till mil mellan de olika uppehållen. Att vara gift och ha ett så ansträngande arbete som distriktssköterskans är inte lönande, men syster Sigrid vill ändå inte sluta. Hon vet att hon behövs. Hon har inte en läkares befogenheter att ingripa, men bara det att hon finns till hands inom distriktet är nog för många att känna trygghet och lugn.

FOTNOT: Distriktssköterskan kan sällan hålla en arbetsdag på 8 timmar. Lönen utgår enligt löneklass 13 med 1.153 kronor per månad efter två ålderstillägg.